

УДК 008

Ігор Добрянський, доктор педагогічних наук, професор, ректор
Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки
о. Олег Кекош, аспірант, капелан

Мирослава Зимомря, аспірант

*Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

КУЛЬТУРА ЯК СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ

Стаття присвячена аналізу проблеми формування культури як структурно-функціональної моделі в студентів. Висвітлені підходи, напрямки, фактори, що сприяють становленню культурного постулу як норми.

Ключові слова: підприємницька культура, виховання, система вищої професійної освіти, модель.

Стаття посвячена аналізу проблеми формування культури як структурно функціональної моделі у студентів. Освітлені підходи, напрямки, фактори, которые способствуют культурного продвижения как нормы.

Ключевые слова: предпринимательская культура, воспитание, система высшего профессионального образования, модель. *The article is devoted the analysis of problem of forming of culture as a structurally functional model for students. Approaches, directions, factors which are instrumental in becoming of cultural dvancement as norms, are lighted up.*

Key words: enterprise culture, education, system of higher professional education, model.

Постановка проблеми. Упродовж багатьох років виховання діловитості й підприємливості студентів – майбутніх спеціалістів – залишалося поза межами завдань вищої школи. З початком у країні соціально-економічних перетворень перед ВНЗ постали нові вимоги, котрі визначаються тим, що від молоді, яка вступає в життя, потрібні, по-перше, здатність професійного самовизначення й уміння жити в умовах динамічно мінливого оточення; по-друге, бути успішним в умовах ринкових відносин, уміти визначати мету діяльності, прогнозувати варіанти її досягнення, вибирати найбільш раціональні і морально виправдані з них, аналізувати хід роботи та результати, робити висновки з тимчасових невдач, започатковувати самостійне робоче місце, розвивати сферу послуг. Іншими словами, перед системою професійної освіти, включаючи її вузівський рівень, постало завдання поетапної роботи з підготовки людини підприємливої, одним з аспектів якої є формування підприємницької культури [1; 3].

Виклад основного матеріалу. Усі проекти, які розроблялися в рамках концептуальних засад розвитку приватного ВНЗ як “підприємницької” інституції [2], зумовлюють опрацювання кожного з елементів логічного ланцюга проектування й реалізації власної справи: ідея – задум – проект – програма – бізнес-план – експертиза – діяльність – рефлексія одержаних результатів – внесення коректив у розробку концептуальних засад

розвитку недержавної вищої школи. Отже, освітня діяльність з формування підприємницької культури є, по суті, продуктивною діяльністю й дозволяє поєднати теоретичну і практичну освіту на вузівському рівні неперервної професійної освіти. Такий зв’язок між практичними діями й навчанням дозволяє говорити про підприємницьку підготовку студентів, що перебувають у статусно-рольовій позиції “студент – майбутній підприємець”.

Реалізація основних концептуальних ідей “підприємницького ВНЗ” забезпечує:

- усунення того, що зумовило розрив між вимогами, які висуваються до особистості сучасним суспільством і реальним рівнем підприємницької підготовки студентів у системі професійної освіти;

- перехід від постійного “підтягування” освітньої системи до вимог практики з випереджального її розвитку; від режиму функціонування (статичної моделі організації освітнього процесу) до режиму розвитку (динамічної моделі);

- підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних успішно розв’язувати професійні й підприємницькі завдання в умовах ринкових відносин;

- розвиток науково-методичного забезпечення освітнього процесу, психолого-педагогічного й інформаційного його супроводу;

- істотне підвищення ролі науки в удосконалюванні освітнього процесу,

КУЛЬТУРА ЯК СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ

спрямованого на формування підприємницької культури студентів – розвиток кадрового потенціалу суб'єктів освітнього процесу.

Удосконалюючи зміст навчально-виховної роботи у ВНЗ з врахуванням підприємницької спрямованості, передбачається проведення наступних заходів:

- оновлення навчальних планів і навчальних програм на всіх рівнях системи неперервної професійної освіти, з метою посилення підприємницької теоретичної й практичної спрямованості, повнішого обліку особливостей регіону, посилення антропологічної складової;

- коригування навчальних програм по всіх навчальних дисциплінах з метою усунення дублювання у вивченні матеріалу, посилення міждисциплінарних зв'язків, виокремлення провідних освітніх завдань й їхнього узгодження з концептуальними ідеями формування підприємницької культури, орієнтації на конкретну спеціалізацію;

- розробка змісту й технології підготовки міждисциплінарного випускного іспиту;

- розробка різнорівневих освітніх програм з усіх навчальних дисциплін, що забезпечують можливість професійно-особистісного розвитку фахівця з індивідуальною траєкторією з урахуванням підприємницьких можливостей особистості.

Успішна реалізація освітньої політики неможлива без відповідного розвитку науково-методичного забезпечення. Удосконалення науково-методичних засобів здійснювалося за наступними напрямками:

- створення в інституті банку інформації з нових освітніх технологій, їхнього засвоєння викладачами й активним використанням на заняттях;

- розробка заходів з впровадження в освітній процес наукової організації праці;

- розробка й підбір комп'ютерних програм для навчання й виховання студентів – з метою розв'язування професійних і підприємницьких завдань;

- створення відеотеки із записами відкритих занять викладачів з використанням нетрадиційних форм навчання й виховання підприємницького спрямування;

- розробка з усіх навчальних дисциплін пам'яток на допомогу в засвоєнні освітніх програм тим, хто навчається самостійно, включаючи аспект підприємництва;

- розробка матеріалів по всіх навчальних дисциплінах для оперативного контролю за засвоєнням програмного матеріалу (тестів);

- відновлення фондів навчальної літератури в бібліотеці;

- розробка нових навчальних матеріалів, відновлення змісту лекцій, семінарських, практичних і лабораторних занять у співвідношенні з концептуальними основами формування підприємницької культури в системі безперервної професійної освіти.

Підприємницька культура повинна сформувати новий вигляд випускника ВНЗ – інтелектуального, соціально й економічно мобільного, продуктивного й діяльного, конкурентоздатного й заповзятливого.

Виховання в цих умовах вимагає вироблення ідеалів, що спираються на позитивний потенціал людини, її творчі можливості для самовдосконалення на основі формування готовності, здатності до економічної, культурної комунікації позитивного, неруйнующого типу, а також виробленню відповідальності фахівця перед собою, суспільством, державою.

Актуальне значення формування підприємницької культури вимагає комплексності у рішенні всієї сукупності проблем регіональної освіти, що може стати гарантом соціально-економічного розвитку суспільства й регіону. У нинішній ситуації вища школа може стати такою лише за умови відновлення його змісту на принципах гуманітаризації, інтеграції, модульності й діяльнісного підходу. Система вузівської, підприємницької освіти по своїй сутності виступає поліфункціональним формуванням. До її основних функцій відноситься: функція доцільності, комунікативності, що соціалізує, гносеологічна, навчальна, що виховує, розвиваюча, інформаційна, ігрова, превентивна, супровідна, адаптаційна, інтеграційна.

Стратегічна мета концептуальних засад розвитку “підприємницького ВНЗ” полягає у формуванні підприємницької культури фахівця, раціоналізації соціально-економічної діяльності за рахунок використання нових технологій, підвищення якості підготовки спеціаліста з новим типом мислення, що відповідають вимогам сучасного суспільства.

Для досягнення стратегічної мети необхідно:

- формування єдиного підприємницького освітнього середовища в системі вищої освіти;

- забезпечення реалізації нових освітніх програм підприємницької підготовки студентів різних спеціальностей на рівні сучасних вимог;

- створення умов для підвищення ефективності освітнього процесу за рахунок органічного впровадження прогресивних методів навчання й виховання, заснованих на використанні нових технологій;

- створення механізму постійного відновлення й розвитку підприємницької освіти;

КУЛЬТУРА ЯК СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ

- складання змісту підприємницької освіти відповідно до загальнодержавних вимог, новими умовами життя країни, спрямованістю соціально-економічних реформ;

- у галузі економічної освіти, навчання, виховання – підвищення якості підготовки студентів на основі інформаційної підтримки, інтенсифікації й індивідуалізації навчання/виховання, адаптації до здібностей учнів, активізації їхнього творчого починання.

Досягнення такої мети вимагає виконання сукупності як теоретичних, так і практичних завдань.

Теоретичні завдання по формуванню підприємницької культури студента в системі вищої професійної освіти (СВПО):

1) дослідження освітнього процесу з метою конкретизації використання підприємницького аспекту в системі вищої професійної освіти;

2) дослідження психологічних особливостей різних вікових груп тих, кого навчають, для створення найбільш раціонального середовища навчання й виховання;

3) розробка, дослідження й застосування моделей фахівця з різних спеціальностей для проектування подальшої підприємницької підготовки;

4) визначення ролі й місця довузівської, вузівської й післявузівської підприємницької підготовки при розгляді змісту освіти;

5) дослідження загально дидактичних методів навчання з метою реалізації педагогічних умов формування підприємницької культури студента;

6) побудова логічної структури навчальних дисциплін та їх предметної області, орієнтованої на включення в базу соціально-економічних знань;

7) визначення змісту підприємницької підготовки й безпосередньої соціально-економічної підготовки студента в системі вищої професійної освіти;

8) координування системи вищої недержавної освіти, здатної адаптуватися до змінних соціально-економічних умов.

Практичні завдання формування підприємницької культури студентів у СВПО:

1) виокремлення аспекту підприємництва в нових навчальних курсах і програмах;

2) навчання майбутніх підприємців новим технологіям обробки соціально-економічної інформації;

3) коригування існуючих кваліфікаційних характеристик з урахуванням вимог процесу формування підприємницької культури фахівця;

4) підприємницька підготовка керівного, викладацького складу в системі вищої недержавної освіти;

5) визначення тем дипломних і курсових досліджень з формування підприємницької культури студента й подальша розробка з метою вдосконалювання сучасного змісту освіти;

6) проведення щорічних науково-практичних семінарів, конференцій, освітніх майстерень з метою розвитку системи вищої професійної освіти “підприємницького” спрямування;

7) упровадження розроблених моделей і концептуальних основ формування підприємницької культури студента в системі вищої професійної освіти, сприяння їхнього подальшого вдосконалення;

8) визначення й використання в системі вищої професійної освіти стимулів високої активності студентів.

Мегаметою виховного процесу в освітніх установах, спрямованого на формування підприємницької культури студентів, є створення такої системи виховання, що дозволяє:

- ефективно розвивати підприємницьке мислення студентів – у системі безперервної професійної освіти;

- формувати психологічну, морально-ціннісну, вольову, підприємницьку готовність майбутнього спеціаліста;

- створювати умови для формування базової культури (моральної, професійно-правової, фізичної, екологічної, культури розумової й фізичної праці, інформаційної, комунікативної, культури зовнішнього вигляду й мови, сімейних відносин), виокремлюючи й розвиваючи підприємницьку культуру;

- забезпечувати ефективну економічну соціалізацію особистості й створювати особистісні передумови для адаптації майбутніх спеціалістів до сучасних умов, вимогам суспільства, для цивільного й професійного самовизначення.

Для реалізації цієї мети можливе проведення наступних перетворень виховної роботи в системі вищої професійної освіти: необхідно розробити систему виховної роботи з урахуванням методики колективної творчої підготовки; організувати постійну роботу з вивчення й узагальнення кращого досвіду виховної роботи в напрямку розвитку підприємства; підвищувати роль оглядів, свят, ініціації, виставок досягнень школярів, студентів, слухачів, викладачів, при цьому заохочуючи їх; організувати серед студентів і викладачів освітніх закладів щорічний конкурс на кращу науково-дослідну роботу в даному напрямку з врученням диплома й премії лауреата; розробити й запровадити систему морального, матеріального стимулювання творчої праці вчителів, вихователів і викладачів вищої школи.

КУЛЬТУРА ЯК СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ

Підприємницька підготовка спеціаліста повинна включати кілька видів підготовки: довузівську, вузівську й післявузівську.

Основи довузівської підприємницької підготовки закладаються на старшому ступені загальної освіти. Необхідною умовою створення освітнього простору, що сприяє формуванню підприємницької культури учня загальноосвітньої школи, є введення профільної підприємницької підготовки через організацію курсів на вибір. З цією метою необхідно:

- збільшити години варіативної (шкільної) компоненти базового навчального плану у випускному класі загальноосвітньої школи;

- освітнім установам використати години варіативної компоненти на організацію профільної підприємницької підготовки.

Під вузівською підприємницькою підготовкою розуміємо навчання методологічним принципам застосування технологій у підприємницькій діяльності в цілому та в конкретних галузях професійної діяльності спеціалістів. При одержанні вищої професійної освіти рівень підприємницької культури повинен заглиблюватися й актуалізуватися. Підприємницька підготовка повинна конкретизуватися з врахуванням майбутньої професійної діяльності випускників.

Післявузівська підприємницька підготовка повинна полягати в надбанні слухачами стійких навичок і норм поведінки в підприємницькому середовищі.

Моделювання гуманістичної спрямованості культурно-освітнього простору НВО, відкритість його сучасним викликам і трансформація дискретно-дисциплінарної моделі організації навчально-виховного процесу сприяє: поліпшенню умов оволодіння студентами основними видами інтегративної діяльності; самореалізації, самовираженню й особистісному самоствердженню; підвищенню соціальної активності, творчого потенціалу, відповідальності за результати своєї діяльності, розвитку здатності до інтегративної діяльності.

Перманентність процесу формування підприємницької культури досягається, з одного боку, єдністю й особливістю підходів, принципів формування підприємницької культури на кожному етапі безперервної професійної освіти, а з іншого боку – взаємозумовленістю рівнів (адаптивний, репродуктивний, евристичний, креативний рівень), адекватних суб'єктам освітньої взаємодії (педагог, студент, учень). З методологічної точки зору процес формування підприємницької культури представлений єдністю концептуальних підходів і теоретичною структурно-функціональною

моделлю формування підприємницької культури студента.

Основними напрямками трансформації сектору НВО з метою приведення її організаційної структури й змісту освіти у відповідність із мінливими умовами зовнішнього середовища й збереження найбільш істотних результатів роботи педагогічного колективу по формуванню підприємницької культури студентів визначені:

1) диференціація навчально-виховного простору СВПО відповідно до потреб студентів, економіки й соціальної сфери регіону;

2) подальше вдосконалення трудового, економічного виховання, профорієнтаційної роботи й трудового навчання з подальшим переходом на наступний рівень недержавної вищої школи;

3) діяльнісна економізація навчально-виховного процесу;

4) гуманітаризація навчально-виховного процесу за допомогою посилення культурного компоненту.

Для реалізації даних напрямків необхідно враховувати наступні зовнішні й внутрішні фактори, які детермінують функціонування економічного освітнього середовища й сприяють формуванню підприємницької культури в системі вищої професійної освіти.

Зовнішні фактори характеризуються досягнутим рівнем освіти в суспільстві, визначають її доступність та якість, а також необхідну підготовку й рівень підприємницької культури випускників. Ці фактори, власне кажучи, дають обмеження на темп і характер освітніх процесів, програмного забезпечення, практичну можливість широкого впровадження окремих нововведень. До них можна віднести наступні:

- розробка й впровадження концептуальних основ оптимізації процесу формування підприємницької культури в системі недержавної вищої освіти, відповідно до якої відбираються й вибудовуються всі напрямки роботи;

- ефективність цілісної, гармонійної підприємницької підготовки особистості на трьох рівнях утворення: довузівському, вузівському, післявузівському;

- гнучкість системи управління освітніми установами, її готовність до змін у змісті освіти, здатність перебудовуватися, породжувати й поширювати прогресивні організаційні форми й методи навчальної роботи;

- наявність висококваліфікованих і підготовлених викладачів, які не тільки ефективно можуть використати педагогічні й інноваційні технології як інструмент у професійно-педагогічній діяльності, але й виробляти проводити наукові

КУЛЬТУРА ЯК СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ

дослідження в галузі підприємницької проблематики.

Внутрішні фактори значною мірою контролюються самою системою вищої професійної освіти й відображають поточний рівень розвитку педагогічної науки й практики. Внутрішні фактори визначають на практиці, чи будуть реалізовуватися нові напрямки в освіті та наскільки ефективними виявляться капіталовкладення. На ефективність процесу формування підприємницької культури студентів, як показують наші дослідження, впливають наступні внутрішні фактори:

- робота з економічного виховання й формування підприємницької культури студентів, яку необхідно починати з пропедевтичних предметів, що передують економічним дисциплінам і враховують специфіку факультету і профіль спеціальності;

- наявність обґрунтованої кінцевої мети, яка зумовлена необхідністю розв'язання поставленої проблеми формування підприємницької культури майбутнього спеціаліста;

- створення методичної системи навчання, орієнтованої на розвиток економічного мислення, інтелектуального потенціалу студентів, їхніх схильностей, здібностей;

- формування в студентів підприємницького мислення, розвиток підприємницької грамотності, готовності, спрямованості, підприємницької компетентності, що складається зі знань, умінь, навичок, інтегративних якостей особистості, цінностей і ціннісно-світоглядної орієнтації, актуалізації й розвитку когнітивної сфери; самоактуалізації й розвитку мотиваційно-ціннісної сфери, що сприяють підвищенню статусу особистості (соціальної, економічної, психологічної), конкурентоздатності, формуванню підприємницької культури, якості освіти, якості життя в цілому.

Виокремленні нами структурні, функціональні компоненти, підходи, напрямки, фактори перебувають у тісній взаємодії, створюючи цілісну динамічну систему формування підприємницької культури студентів недержавних ВНЗ (див. рис. 1).

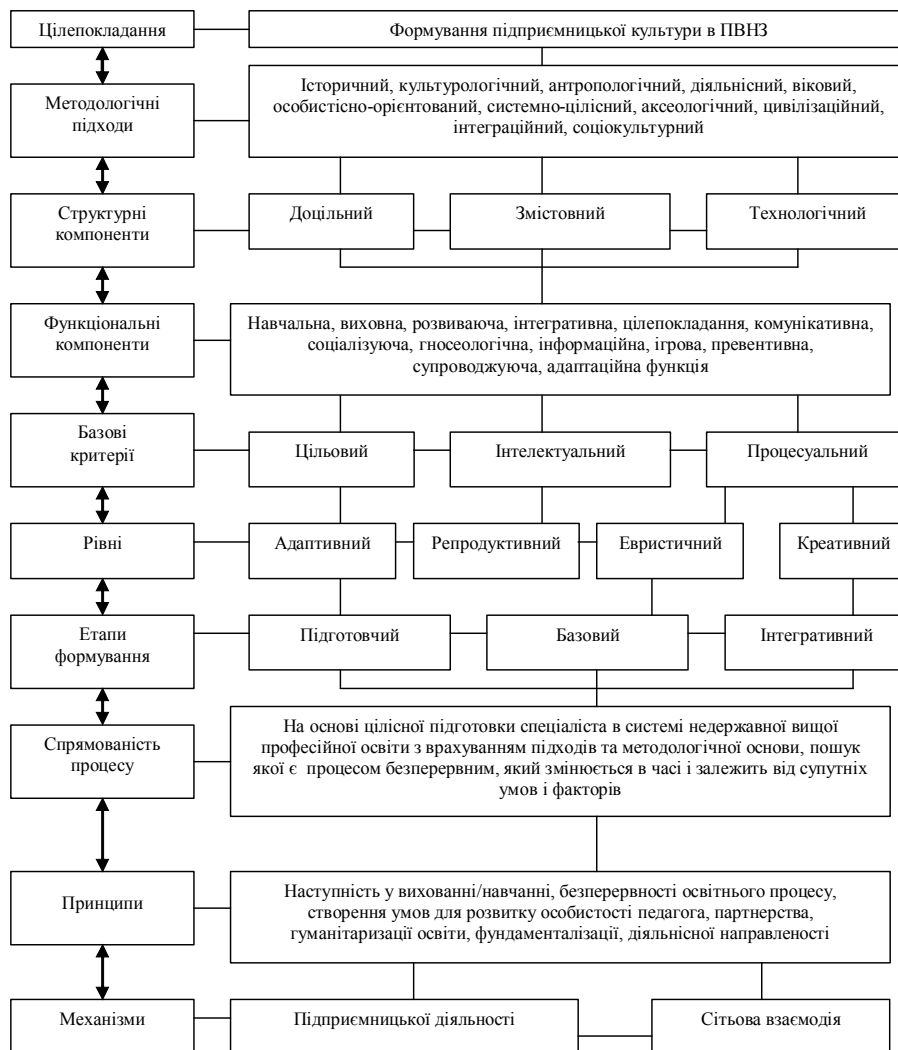

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування підприємницької культури

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Пропонована модель є базою для розробки методичних положень як багаторівневої системи, що вбирає в себе довузівську підприємницьку підготовку учнів, вузівську підготовку – вищу професійну освіту, передбачає пізнання культурологічних, підприємницьких основ розвитку, визначення підприємницької позиції студентів, післявузівську підготовку підприємців в системі підвищення кваліфікації. На рівні вузівської освіти подальший розвиток підприємницької культури студентів відіграє компенсуючу й стимулюючу роль, що сприяє постановці й досягненню нових життєвих цілей. У цей час відбувається становлення соціальних зв'язків, подальше включення людини в систему міжособистісних відносин та вдосконалення всіх елементів структури суб'єкта (ціннісних уявлень, цілей, життєвих планів, професійно значимих знань й умінь, їх трансляція).

Висновки. Формування підприємницької

культури студентів вищої школи треба починати з усвідомлення життєвої необхідності розвитку й підтримки підприємницької готовності особистості. Викладені в концептуальних основах розвитку “підприємницького ВНЗ” положення спрямовані на створення простору підприємництва недержавної вищої освіти.

1. Астахов В. *Приватное образование: тенденции и перспективы правового регулирования* // *Підприємництво, господарство і право.* – 2002. – №4. – С. 43.

2. Добрянский И.А. *Негосударственное высшее образование в Украине: Монография.* – М.: Педагогическая академия последипломного образования, 2007. – 446 с.

3. *Недержавна вища школа України на шляху інновацій: Монографія* [Авт. колектив: В. Андрущенко, Б. Корольов, В. Астахова, І. Добрянский та ін.]; / Під ред. В.П. Андрущенка і Б.І. Корольова; Акад. пед. наук України. Ін-т вищої освіти, Харк. гуманіт. ун-т “Нар. укр. акад.”. – Харків: Вид-во НУА, 2005. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2009

УДК 378.26

Ірина Зварич, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Національної академії Служби безпеки України
і кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Інституту Філології Київського Національного університету
імені Тараса Шевченка

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті проаналізовано критерії оцінювання якості педагогічної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України, Російської Федерації і США, розглянуто формулу розрахунку рейтингу педагогічної діяльності викладача.

Ключові слова: якість оцінювання, критерії оцінювання, вищий навчальний заклад, педагогічна діяльність, навчальна діяльність, науково-методична діяльність, рейтинг викладача, викладання навчальної дисципліни.

В статті проаналізовані критерії оцінювання якості педагогічної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України, Російської Федерації і США, розглянуто формулу розрахунку рейтингу педагогічної діяльності викладача.

Ключевые слова: качество оценивания, критерии оценивания, высшее учебное заведение, педагогическая деятельность, учебная деятельность, научно методическая деятельность, рейтинг преподавателя, преподавания учебной дисциплины.

In the article the criteria of evaluation of quality of pedagogical activity of teachers are analysed in higher educational establishments of Ukraine, Russian Federation and USA, the formula of calculation of rating of pedagogical activity of teacher is considered.

Key words: evaluation quality, evaluation criteria, higher educational establishment, pedagogical activity, educational activity, scientifically methodical activity, rating of teacher, teaching of educational discipline.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Реформування вищої освіти США спрямоване на вдосконалення і визначення рівня професіоналізму викладачів. Тому оцінювання якості педагогічної діяльності професорсько-викладацького складу США

проводиться щорічно, враховуючи викладання навчальної дисципліни, характер та обсяг науково-методичної роботи. До професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу США входить: професор (Full Professor), доцент (Associate Professor), старший викладач